

sådana gränser endast skulle ha historisk betydelse. Men det är lika förhållanden i fråga om de gränser som i äldre tid bestämts på sätt som då var i laga ordning. Erfarenheten visar att många av de mest invecklade gränsbestämningarna nu och säkert också i framtiden gäller just avsöndringar av olika slag.

I 12 kap. 3 § jordabalken i 1734 års lag liksom i 7 kap. 4 § jorddelningslagen finns nu regler om gränser som inte blivit lagligen bestämda. Några bärande skäl för att utesluta sådana regler från nya jordabalken har inte anförts.

Med åberopande av vad som i motionen anförts får jag hemställa,
att riksdagen beslutar införa reglerna i 17 § promulgationslagsförslaget till jordabalken som ett tredje stycke i förslaget till jordabalk 1 kap. 4 § eller göra motsvarande sakändring i jordabalksförslaget.

Stockholm den 17 oktober 1970

Erik Tobé (fp)

Nr 1474

Av herr **Wiklund** i Stockholm och fru **Anér**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 20, med förslag till jordabalk.

(Lika lydande med motion nr 1255 i Första kammaren)

Stockholm den 16 oktober 1970

Daniel Wiklund (fp)
i Stockholm

Kerstin Anér (fp)

Nr 1475

Av herrar **Pettersson** i Lund och **Hugosson**, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 99, med förslag till lag om för-
enklad aktiehantering, m. m.

(Likalydande med motion nr 1262 i Första kammaren)

En viktig princip i svensk aktiebolagslagstiftning är att ett aktiebolags aktiebok, d. v. s. dess aktieägarregister, är en offentlig handling.

På grund av olika omständigheter, bl. a. att registreringen skall göras i aktiernas nummerföljd och att utebliven registrering av en aktieägare inte påverkar dennes möjligheter till utdelning resp. deltagande i fond- och nyemissioner av aktier, så ger aktieboken i större bolag ändå en mycket ofullständig bild av ägandeförhållandena.

En enhällig fondbörsutredning överlämnade i november 1968 ett förslag om förenklad aktiehantering (SOU 1968: 59), som hade stora förtjänster ur såväl aktiehanterings synpunkt som med hänsyn till de ökade insynsmöjligheter i de större företagens ägandeförhållanden som förslaget innebar.

Utredningens förslag var att nuvarande aktiebrev med åtföljande kupongark skulle ersättas med kuponglösa aktiebrev. Rätten till utdelning och deltagande i fond- och nyemission av aktier skulle inte längre knytas till aktiebrevet utan till registreringen av aktieinnehavet i aktieboken.

Aktieboken i de bolag som övergick till det nya systemet för aktiehantering skulle i princip föras med hjälp av ADB-behandling hos en särskilt inrättad värdepapperscentral som bl. a. hade att ombesörja aktieutdelningen till aktieägarna. Den ökade insynen i de aktuella aktieägarförhållandena hos ett bolag anslutet till värdepapperssystemet garanterades i fondbörsutredningens förslag genom att dess aktiebok endast kunde registrera *ägare* av aktier (utom beträffande utlandsägda aktier), att aktieboken fullt ut var offentlig samt att aktieägarna på ett helt annat sätt än tidigare skulle ha anledning att låta registrera sitt aktieinnehav med hänsyn till de förmåner som var knutna till registreringen. Fondbörsutredningen föreslog också att värdepapperscentralen skulle ha skyldighet att redovisa den aktuella aktieägarförteckningen i utskrift från datamaskinen en gång i kvartalet.

Av hänsyn till förhållandena i de främmande länder där svenska aktier har en marknad föreslog slutligen fondbörsutredningen att aktiebolag *undantagsvis* och efter särskilt tillstånd skulle kunna medges rätt att i aktieboken föra in förvaltare av aktieinnehavet i stället för den verkliga aktieägarens namn. Endast registrerade aktieägare skulle emellertid kunna utöva rösträtt på bolagsstämma.

Proposition 1970: 99 om förslag till lag om förenklad aktiehantering innebär i förhållande till fondbörsutredningens enhälliga förslag väsentliga inskränkningar i insynen i de större aktiebolagens ägarförhållanden. Detta beror på att propositionen har accepterat vissa remissinstansers krav på att en inhemsk förvaltarregistrering också skulle tillåtas. Det innebär att aktier som förvaltas av bank eller fondkommissionär för aktieägarens räkning kan i aktieboken registreras i förvaltarens namn. Det blir då denna förvaltare som får sig tillsänd utdelningen och fond- och nyemissionserbjudanden för vidare befordran till aktieägarna.

Propositionen öppnar härigenom möjligheterna för aktieägare att köpa

sig fria från kravet på en ökad insyn genom att låta olika ombud förvalta vederbörandes aktier.

Med hänvisning till »småspararnas» sekretesskydd föreslår propositionen vidare att uppgift om aktieägare med högst 500 aktier inte skall vara offentlig.

På basis av fondbörsutredningens uppgifter att genomsnittsaktien på Stockholms fondbörs har ett värde av 200 kronor betyder detta att »småspararen» i genomsnitt kan placera 100 000 kronor i varje börsbolag som är registrerat på Stockholms fondbörs utan att någon offentlig registrering sker.

Såväl ur insynssynpunkt som utifrån behovet av att i tid åstadkomma ett visst skydd mot icke önskvärda »take-overs», senast illustrerade i Billman-affären, är det väsentligt att det finns möjlighet att fortgående följa förändringen av ägarstrukturen inom större företag.

Man kan notera, att propositionen på denna punkt inte ger en tillfredsställande insyn i de större företagens ägarstruktur:

För det första så är börsbolag och andra större företag inte skyldiga att gå över till det nya systemet. Insynen blir därmed mycket bristfällig i fråga om företag som väljer att stå kvar i det hittills gällande regelsystemet.

För det andra så medför accepterande av inhemsk förvaltarregistrering mycket kraftiga nackdelar ur insynssynpunkt. Även om man, som i propositionen, ställer kravet att inhemsk förvaltare skall överlämna en förteckning till värdepapperscentralen över aktieägare som har mer än 500 aktier i anslutet aktiebolag, så kan den minimiinsyn om ägarförhållandena som detta skulle garantera kringgås på olika sätt.

En person kan exempelvis deponera 500 aktier hos var och en av bankerna och fondkommissionärerna. Utgår man ifrån att sammanlagt 30 förvaltare kommer att auktoriseras av Kungl. Maj:t betyder detta att en person utan offentlig insyn kan förvärva inemot 15 000 aktier i ett till systemet anslutet bolag. Om vederbörande dessutom anlitar sina familjemedlemmar och ev. helägda enmansbolag för att förvärva aktier i samma bolag och därefter låter dessa deponera poster på högst 500 aktier hos olika förvaltare kommer offentlig insyn att kunna förhindras för flerdubbelt större aktieposter än 15 000 aktier.

I propositionen påpekas att aktieägare som avser att utnyttja sin rösträtt på bolagsstämman inte kan registrera sina aktier i aktieboken i sin aktieförvaltares namn. Härigenom skulle i princip alla för röstning registrerade aktieposter med mer än 500 aktier komma att omfattas av offentlighetsprincipen. Det är självfallet viktigt att det finns en allmän insyn i vilka aktieägargrupper som vid varje tidpunkt utnyttjar sin rösträtt och som bildar underlag för aktiemajoriteten på stämman och i styrelsen. En tillåten inhemsk förvaltarregistrering rubbar inte insynen på denna punkt. Vad en inhemsk förvaltarregistrering däremot helt eller delvis förhindrar

det är en fortgående insyn i ägarförhållandena och hur dessa förändras också i de fall där en ägargrupp först efter hand och när den har byggt upp en tillräcklig styrka väljer att träda fram och aktivt utnyttja sin rösträtt. Nackdelarna med en omfattande förvaltarregistrering kommer säkert också att öka ju mer svenska företag dras in i ett närmare samarbete med utlandet.

Också ur andra synpunkter är en inhemsk förvaltarregistrering till nackdel. Framför allt gäller detta ur skatte- och taxeringssynpunkt.

Skattekontrollen när det gäller inkomst av utdelning på aktier underlättas i hög grad om utdelningen betalas direkt från värdepapperscentralen till aktieägarna. Med propositionens förslag om inhemsk förvaltarregistrering kommer aktieutdelningarna i många fall att slussas via ett mellanled som kommer att bestå av ett 30-tal inhemska förvaltare med åtföljande ökade kontrollsvårigheter och kontrollkostnader.

Ett förbud mot inhemsk förvaltarregistrering skulle också effektivisera kontrollen vad gäller beskattningen av realisationsvinster vid försäljning av aktier, eftersom dessa transaktioner då skulle komma att registreras centralt i värdepapperscentralen och därmed vara lätt tillgängliga för skattemyndigheterna.

Det framgår av propositionen att motiven till att tillåta inhemsk förvaltarregistrering i det nya aktiehanteringssystemet för större aktiebolag i första hand har varit att maximera möjligheterna till kostnadsbesparingar för aktiebolag och banker jämfört med nuvarande aktiehanteringssystem. I propositionen anförs som argument för ett sådant ur insynsynpunkt sämre förslag, att insynsmöjligheterna vad gäller ägandeförhållandena får lösas i annat sammanhang. Ett rätt utformat system för aktiehantering synes emellertid vara det enda effektiva instrumentet som kan utnyttjas om man vill ha den ökade insyn i de större aktiebolagens ägarförhållanden som de allra flesta remissinstanser torde vara ense om. Ett ställningstagande till förslaget om lag till förenklad aktiehantering innebär därför också ett ställningstagande för lång tid framåt till den grad av insyn som allmänheten och stat och kommun bör ha rätt att kräva i storföretagens ägarförhållanden.

För att öka insynen i storföretagens ägarförhållanden synes följande förändringar behöva övervägas i förhållande till propositionen.

1. Alla aktiebolag utöver en viss storlek åläggs att ansluta sig till värdepapperscentralen. Därigenom kommer de in under det nya systemet för aktiehantering. Den gräns som kan vara lämplig att sätta är ett aktiekapital på 5 mkr.

2. I enlighet med fondbörsutredningens förslag tillåtes ej inhemsk förvaltareregistrering.

3. Inskränkningarna i offentlighet i fråga om aktieposter på högst 500 aktier tas bort. Det bör påpekas att redan vår gällande aktiebolagslag

vilar på principen om fullständig offentlighet. För att skydda småspararnas behov av sekretess när det gäller placeringen av deras besparingar kan det dock vara lämpligt att stadga att aktieposter som understiger högst 100 aktier i varje bolag undantas från kravet på offentlighet.

4. Regeln om utländsk förvaltarregistrering förändras. Nuvarande valutareglering medger ej att svenska aktier säljs till utlandet i annan form än genom s. k. switch-affärer. Det begränsar möjligheterna att i någon större omfattning köpa upp svenska aktier och deponera dem hos utländska förvaltare. Vid en eventuell anslutning till EEC bortfaller dock detta hinder.

I den mån man inte anser sig kunna slopa förvaltarregistreringen för utlandsägda aktier helt bör vissa spärregler ändå läggas fast för att garantera en ökad insyn vid större utländska köp av svenska aktier. Tillstånd till utländsk förvaltarregistrering bör begränsas på så sätt att högst 20 % av aktiebolagets aktier får omfattas av sådan registrering. Härigenom försvåras s. k. »take-overs» utifrån. Ett utländskt företag kan köpa upp maximalt 20 % av aktierna anonymt i utlandet, men därefter tvingas företaget in under det inländska systemet som bygger på fullständig insyn. En sådan konstruktion innebär i och för sig en favorisering av utlänningar och är därför förenlig med Rom-traktaten.

De frågor som upptagits i motionen är av den omfattningen och karaktären att det kräver ytterligare överväganden. Dessa kan lämpligen företagas inom Kungl. Maj:ts kansli. Vi anser emellertid att ikraftträdandet av lagstiftningen inte bör fördröjas av denna utredning. Vi föreslår därför att propositionen antages i oförändrat skick. Förslag till de lagändringar som föranleds av den av oss begärda översynen bör snarast föreläggas riksdagen.

Vi yrkar,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer att vissa av de i propositionen upptagna frågorna görs till föremål för ytterligare överväganden i enlighet med vad som angivits i punkterna 1—4 i motionen samt att förslag i enlighet härmed snarast föreläggs riksdagen.

Stockholm den 16 oktober 1970

Lennart Pettersson (s)
i Lund

Kurt Hugosson (s)